

Maahanmuuttajien kokemuksia työelämästä

Sirpa Wrede & Camilla Nordberg (toim.): Vieraita työssä. Työelämän etnistyvä eriarvoisuus. Palmenia, Gaudeamus, Helsinki 2010. 285 s. ISBN 978-951-570-776-5

Sirpa Wreden ja Camilla Nordbergin toimittama antologia on mitä ajankohtaisiin, sillä keskustelua maahanmuuttajista, työstä ja syrjinnästä käydään kiivaasti eri tahoilla aina politiikan huipulta nettikeskustelujen marginaaleihin. Tutkimustiedolle on tarvetta, ja kokonaisuutena *Vieraita työssä* -teos tarjoaa eväitä ymmärtää ympärillä lainehtivaa keskustelua ja keskustelun sokeita pisteitä. Toivottavasti teos antaa lukijoilleen myös rohkeutta vaikuttaa omalta osaltaan siihen, miten maahanmuuttajista ja heidän paikastaan suomalaisessa yhteiskunnassa puhutaan.

Vieraita työssä lähestyy maahanmuuttajien työelämäkokemuksia erityisesti organisaatioiden ja käytäntöjen näkökulmasta. Huomio kiinnittyy yhtäältä maahanmuuttajien kokemuksiin työhön liittyvistä ongelmista ja toisaalta siihen, mitä nämä ongelmat kertovat työelämästä, johon maahanmuuttajat sijoittuvat. Aiheet vaihtelevat pakkoyrittäjyydestä ammattiliittoihin ja turvapaikanhakijoiden tilanteista terveydenhuollon työyhteisöihin. Ongelmiin keskittyy lähestymistapaa voi tuki kritisoida siitä, että se helposti uusintaa diskursssia siirtolaisuudesta ensisijaisesti ongelmana, ja samalla maahanmuuttajien hyvät ja onnistuneet kokemukset työ-

elämässä jäävät piiloon. Mikäli kuitenkin halutaan puuttua syrjintään ja rasismiin sekä muuttaa käytäntöjä vähemmän eriarvoistaviksi, kuten tässä teoksessa on tavoitteena, ongelmakeskeisyys on enemmän kuin perusteltua. Lisäksi teos osoittaa, että kyse on nimenomaan meidän yhteiskuntamme ongelmista, ei ainoastaan maahanmuuton seurauksista tai maahanmuuttajien henkilökohtaisista vaikeuksista.

Hyvä ja valaiseva esimerkki kokemuksista painottavan ja maahanmuuttajien ongelmiin puuttuvan lähestymistavan toimivuudesta on luku, jossa Akhlaq Ahmad tarkastelee työnantajien suhtautumista maahanmuuttajiin. Ahmadin menetelmänä on osallistuva havainnointi, mikä käytännössä tarkoittaa, että tutkija itse omaksui työnhakijan roolin. Tutkimuksen tulokset kyseenalaistavat politiikan, jossa maahanmuuttajien puutteellinen inhimillinen pääoma (esimerkiksi kielitaito) esitetään pääasiallisena syynä huonoon työllistymiseen. Ahmad osoittaa hyvin konkreettisesti, että myös työnantajien asenteilla ja työhönottokäytännöillä on merkitystä silloin, kun pyritään parantamaan maahanmuuttajien työmarkkina-asemaa.

Organisaatioihin keskittyvä näkökulma puolestaan siirtää huomi-

on yksittäisistä toimijoista insituaationaalsiin käytäntöihin. Jeannette Laurénin ja Sirpa Wreden lähihoitajien työtä käsittelevä luku tuo esiin, kuinka rasismi ei ole ainoastaan yksilöiden valintoja, vaan se kytkeytyy myös työyhteisön hierarkioihin ja valtarakenteisiin. Sen sijaan, että keskityttäisiin siihen, onko rasismi tahallista vai tahatonta, voidaan työyhteisössä pyrkiä puuttumaan niihin arkisiin käytäntöihin, joiden seuraksena esimerkiksi maahanmuuttajat joutuvat muita työntekijöitä huonompaan asemaan.

Konkreettisten tapaustutkimusten lisäksi teoksessa pyritään hahmottamaan työelämän kulttuurista muotoutumista nimenomaan suomalaisen yhteiskunnan kontekstissa, joskin toki samalla tiedostaen työelämän globaalit sidokset. Camilla Haavisto, Ullamaija Kivikuru ja Marina Lassenius luotaavat median suhtautumista maahanmuuttoon ja arvelevat, että median tähän asti melko varovainen ja silottelevakin suhtautuminen saattaa muuttua nopeasti. Haavisto, Kivikuru ja Lassenius toivovat huomion kiinnittävän maahanmuuttajien arkiseen kohteluun, mutta huomauttavat, että mediakeskustelu saattaa syvenemisen sijaan pikemminkin kärjistyä. Muutos voi olla yllättävänkin nopea, ja kirjoittajien media-analyysin

pohjalta onkin kiinnostavaa seurata maahanmuuton kuvan muotoutumista mediassa nyt eduskuntavaalien jälkeisenä aikana.

Sekä mediaa arvioiva luku että Camilla Nordbergin romanien työelämään sijoittumista koskeva analyysi avaavat hyvin taustoja muissa luvuissa käsitellyille aiheille. Monimuotoisuusjohtamista ja erityisesti siihen liittyvää teoreettista keskustelua käsittelevä luku sen sijaan on sinänsä kiinnostava, mutta se jää väistämättä hieman irralliseksi maahanmuuttajien kokemuksiin keskittyneen teoksen kokonaisuudesta.

Takakannen tekstissä teoksen tärkeyttä perustellaan huomauttamalla, että ”etnisyydestä onkin vaarassa muodostua pysyvä jakolinja, joka luo eriarvoisuutta suomalaiseen työelämään”. Etnisyyteen perustuvat jaot luovat kuitenkin eriarvoisuutta *jo nyt*, kuten kaikki kirjan luvut todistavat. Samoin suomalaisen työelämän historia on etnisyyteen perustuvien jakojen muovaama, kuten käy ilmi Suomen romaaneita käsittelevästä luvusta. Se on tarpeellinen muistutus siitä, että maahanmuuton myötä tapahtuva etnistyminen tai monikulttuuristuminen ei ole meilläkään uusi ilmiö, ja että myös Suomessa etniset vähemmistöt ovat kautta historian jääneet työelämän marginaaliin.

Teoksen alaotsikko ”työelämän etnistyvä eriarvoisuus” on kenties hivenen harhaanjohtava, ja samalla se kuvaa ongelmia, joita teoksen julkilausuttuihin näkökulmavalintoihin sisältyy. Yhtäältä teoksessa korostetaan, että etnisyydestä on vasta muodostumassa työelämän jakolinja, ja toisaalta halutaan korostaa etnisyyteen perustuvien jakojen pohjautuvan jo olemassa oleviin järjestyksiin. Esimerkiksi johdantoluvussa Wrede ja Nordberg huo-

mauttavat, että maahanmuuttajien tulo suomalaiseen työelämään ei it sessään synnytä eriarvoisuutta vaan tekee näkyväksi työelämässä jo olemassa olevia eriarvoisuuden jakoja. Tämä on tärkeä havainto, sillä se kyseenalaistaa maahanmuuttoa ongelmana lähestyvän ajattelun.

Kysymys etnistymisestä ja eriarvoisuudesta asettuu kuitenkin ristiriitaiseen valoon, jos muistetaan, että etnisiä jakoja on suomalaisessa työelämässä ollut aina. Näin myös, jos samalla tiedostetaan, että maahanmuutto ei ole yksittäinen ilmiö, vaan osa laajempia, globaaleja muutoksia, joiden seuraukset näkyvät maahanmuutossa ja esimerkiksi suomalaisen yritysmaailman kansainvälistymisessä. Nämä muutokset sekä kärjistävät jo olemassa olevaa eriarvoisuutta että myös synnyttävät sitä. Käsillä olevan teoksen ja muun tutkimustiedon perusteella voitaisiin todeta, että kyse on sekä eriarvoisuutta määrittävän historiallisen jatkumon tiedostamisesta että samalla tarpeesta tutkia ja tehdä näkyväksi niitä uusia muotoja, joihin eriarvoisuus tässä ajassa taipuu.

Tästä näkökulmasta lähestyttynä eriarvoisuuden historiallisen jatkumon ja toisaalta sen uusien muotojen ymmärtäminen ei ole mahdollista ilman syvällistä yhteiskunnallisen muutoksen ymmärtämistä. *Vieraita työssä* -teoksen luvuista suurin osa liikkuu suhteellisen tiukasti empiirisen aineiston analyysissa, ja tutkimusten tavoitteena on pääasiassa tämänhetkistä työelämää koskevien konkreettisten eriarvoisuuksien ja syrjinnän muotojen osoittaminen. Tämä on tietenkin jo sinällään hyvä ja riittävä tavoite tutkimukselle, ja tässä tehtävässä teos kokonaisuutena onnistuu erittäin hyvin. Erityisen ansiokasta on, että ongelmien osoittamisen lisäksi *Vieraita*

työssä tarjoaa uusia lähestymistapoja ja ratkaisuehdotuksia, kuten viimeisessä luvussa ehdotettu elämänkulun näkökulma, jossa huomioidaan työelämän lisäksi erilaisten maahanmuuttajien vaihtelevat arkiset selviytymisen ehdot.

Lukiessani teosta työelämän tutkijan näkökulmasta jäin kuitenkin kaipaamaan tarkempia ja syvällisempiä näkökulmia siihen, millä tavoin teoksessa käsitellyt eriarvoisuuden ja syrjinnän muodot kiinnittyvät jo edellä mainittuihin laajempiin työelämän, talouden ja koko yhteiskunnan muutoksiin. Kiinnostavimmin tätä kysymystä valottaa Markus Himasen ja Jukka Könösen kirjoittama luku, jossa turvapaikanhakijoiden kokemuksia työstä tarkastellaan prekaarisuuden käsitteen kehyksessä. Yhtäältä prekaarisuus artikkelin kehyksenä avaa työelämän ja talouden sekä tuotannon muutoksia koskevan laajemman perspektiivin, ja toisaalta turvapaikanhakijoiden kokemukset avaavat prekarisaatioon maahanmuuton myötä tulleita uusia määreitä, ja siten rikastavat myös prekarisaatiosta muissa yhteyksissä käytyä keskustelua. Himasen ja Könösen artikkeli luo osaltaan teoreettista ja yhteiskunnallista taustaa myös teoksen muille luvuille, mutta yhteyksien luominen jää pääasiassa lukijan tehtäväksi. Eri tekstien sitominen tiiviimmin toisiinsa olisikin tehnyt teoksesta monisyisemmän ja antanut mahdollisuuksia nähdä entistä tarkemmin myös sitä, millä tavoin etninen eriarvoisuus kytkeytyy muihin tämänhetkisessä työelämäntutkimuksessa käsiteltyihin kysymyksiin, esimerkiksi talouden muutokseen ja työn ja toimeentulon epävarmuuteen.

Katariina Mäkinen